

بررسی تأثیر کیفیت محیط شهری بر رفتارهای وندالیستی

(مطالعه موردی: شهر مشهد)

سیدعلی علوی^۱، سیدمصطفی حسینی^۲، مجتبی ابراهیمی^۳

تاریخ دریافت: 33/10/18

تاریخ پذیرش: 33/12/20

از صفحه 51 تا 76

بزهنامه جغرافیای انتظامی

سال دوم، شماره هشتم، زمستان 1393

چکیده

نابهنجاری‌ها در قالب‌های مختلفی مانند سرقت، اعتیاد، فرار از خانه، فحشا... که ناشی از طلاق، اختلافات والدین، ستیز خانوادگی و غیره‌اند در جامعه ظهور پیدا می‌کنند. یکی از این نابهنجاری‌ها گرایش به تخریب اموال عمومی و به عبارتی رفتارهای وندالیستی می‌باشد. وقوع بیش از حد رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری نه فقط با اصول مسلم نظم اجتماعی تعارض دارد بلکه همراه خود اثرات منفی سنگین روحی و مالی را برای شهروندان به همراه دارد. در این پژوهش به بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی در شهر مشهد پرداخته شده‌است. بدین منظور پس از شناسایی عوامل مؤثر بر رفتارهای وندالیستی و کیفیت محیط‌های شهری با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه از سطح مناطق مورد مطالعه جمع‌آوری گردید. سپس با استفاده از محیط نرم‌افزاری SPSS و آزمون‌های آماری داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج پژوهش نشان داد که مناطق مورد مطالعه دارای سطوح متفاوتی از نظر کیفیت محیط و بروز رفتارهای وندالیستی هستند. به طوری که منطقه 11 دارای بالاترین کیفیت محیط شهری و کمترین رفتارهای وندالیستی و منطقه 4 به علت پایین بودن کیفیت محیطی دارای بیشترین میزان رفتارهای وندالیستی است. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که علاوه بر وجود رابطه منفی و معنادار بین سن و تحصیلات و میزان بروز رفتارهای وندالیستی رابطه معکوسی بین میزان بروز رفتارهای وندالیستی و کیفیت محیط شهری وجود دارد بدین معنی که هرچه میزان کیفیت محیط شهری بالاتر باشد میزان بروز رفتارهای وندالیستی پایین تر می‌باشد.

کلید واژه‌ها: وندالیسم، کیفیت محیط شهری، امنیت، شهر مشهد.

1- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس.

2- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده مسئول. mhosseini@stu.um.ac.ir

3- دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری.

مقدمه

نابهنجاری‌ها در قالب‌های مختلفی از جمله سرقت، اعتیاد، فرار از خانه و فحشا که ناشی از طلاق، اختلافات والدین، ستیز خانوادگی و غیره است در جامعه ظهور می‌یابند. یکی از این نابهنجاری‌ها گرایش جوانان به تخریب می‌باشد که تخریب در نوع خود می‌تواند شامل تخریب اموال عمومی، فضای سبز، جاده‌ها و دیوارها باشد. چنین فردی را در اصطلاح جامعه‌شناسان وندال و گرایش به این‌گونه تخریب‌ها وندالیسم نامیده می‌شود (محسنی‌تبریزی، 1979). وندال‌ها کسانی هستند که از روی میل و رغبت عمداً آثار هنری و خصوصی را از بین می‌برند و طبیعت را خراب می‌کنند (مقصودی و بنی‌فاطمه، 1383).

عوامل ایجادکننده وندالیسم بسیار گوناگون هستند که در یک تقسیم‌بندی می‌توان آن را به چند عامل خصوصیات فردی و خانوادگی که دربرگیرنده ویژگی شخصیتی و فردی مانند: سن، جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات فرد و خانواده و وضعیت اشتغال فرد می‌باشند نسبت داد. عوامل دیگر ایجاد وندالیسم شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه و فرد می‌باشد. از عوامل اجتماعی وندالیسم می‌توان به نبود عدالت اجتماعی در توزیع خدمات و امکانات شهری و همچنین کمبود امکانات برای اوقات فراغت و مشارکت اجتماعی ضعیف شهروندان اشاره کرد. عامل دیگر وندالیسم عامل محیطی و طراحی شهری است. از عوامل محیطی که زمینه‌ساز گسترش وندالیسم هستند می‌توان از تراکم زیاد جمعیت و کیفیت نامناسب محیط نام برد (قاسمی و همکاران، 1388).

کیفیت محیط جنبه‌ای از کیفیت زندگی است که دربرگیرنده احساس رفاه، آسایش و رضایت مردم از عوامل کالبدی- فضایی، اجتماعی- اقتصادی، زیست‌محیطی و سمبلیک محیط زندگی‌شان است (هاروی، 1376). به عبارت دیگر، کیفیت محیط نه تنها به حوزه برآورده‌سازی نیازهای مادی انسان توجه دارد بلکه به تأمین و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی و توسعه اجتماعات که بر الگوهای رفتارهای اجتماعی آنها تأثیرگذار است هم توجه دارد (رفیعیان و عسکری‌زاده، 1386: 9). بنابراین، از آنجاکه محیط می‌تواند نقش به‌سزایی در بروز رفتارهای وندالیستی داشته باشد در این پژوهش

به بررسی چگونگی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی پرداخته شده است.

بیان مسئله

گسترش و توسعه بی‌رویه شهرها همراه با افزایش جمعیت شهرها موجب شده بخشی از فضاهای شهری فرسوده و کیفیت زندگی در این مکان‌ها به شدت افول پیدا کند. تجربه نشان داده است که نادیده گرفتن کیفیت محیط‌های سکونتی همچون ابعاد اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی آن ضمن آن که مانعی جدی در مقابل تحولات مثبت و مؤثر نظام‌های شهری استسبب افزایش رفتارهای وندالیستی و در نتیجه نابودی بافت‌های شهری می‌شود (عبداله‌خانی، 1386). بر این اساس، فضاهای عمومی و شهری ایزاری برای ارتباطات و مراودات شبکه‌های اجتماعی، مکانی برای رویارویی مراسم شهروندی، مدیریت و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های شهروندی هستند (گاهل¹، 1987، 55).

در ایران به دنبال افزایش شهرنشینی و سرعت بالای تغییرات در بافت‌های شهری به دلایل مختلف کیفیت محیط‌در نواحی شهری به شدت تنزل یافته است (وارثی و همکاران، 1717). این امر موجب افزایش رفتارهای وندالیستی شده است. از نظر جغرافیایی به علت این که شهر محل تبلور اندیشه‌ها و فرهنگ‌های مردم ساکن آن فضا می‌باشد و هویت شهر را می‌توان از فضاهای بصری، که شهر به افراد القا می‌کند، دریافت. از این رو، تخریب اموال عمومی با برهم زدن چهره شهر نمای بصری فضاها را مغشوش کرده و هویت شهر را دستخوش تغییر و نابسامانی می‌کند (رحمت، 1388).

ارزش و کیفیت محیط‌های شهری نکته مهمی است که می‌تواند تأثیر به‌سزایی در رفتارهای وندالیستی داشته باشد (کلکوهن، 1378). اهمیت توجه به محیط‌های شهری به اندازه‌ای است که برخی کارشناسان وندالیسم را نتیجه مستقیم کیفیت پایین برنامه‌ها، خدمات و سازه‌های شهری معرفی می‌کنند. از این رو، کاهش آن بخش از رفتارهای وندالیستی که تحت تأثیر عوامل محیطی است تنها با اعمال تغییراتی به منظور ارتقای کیفیت فضای شهری میسر خواهد بود. به عبارتی دیگر، از آنجاکه بسیاری از ناهنجاری‌های رفتاری در جوامع شهری مانند: خشونت، پرخاشگری، تجاوز به حقوق

دیگرانو رعایت نکردن قانون ضمن داشتن ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی در کیفیت فضای سکونتی و محیط‌های شهری نهفته است (رهنمایی و شاه‌حسینی، 1383: 1). به طوری که نقاطی که درجه بالاتری از کیفیت‌های محیطی را دارا هستند رفتارهای وندالیستی کمتری در آنها به چشم می‌خورد (راست‌بین و همکاران، 3691991). بنابراین، در سال‌های اخیر طراحان و برنامه‌ریزان شهری سعی نموده‌اند به منظور کاهش رفتارهای وندالیستی برای ارتقا و ساماندهی محیط تلاش کنند.

در شهر مشهد به دلایلی از جمله تقسیم شهر به دو بخش بالا و پایین همچون بسیاری از شهرهای دیگر ایجاد تفاوت قابل توجه در بهره‌مندی مناطق مختلف از امکانات رفاهی، خدماتی، تفریحی و بهداشتی در کنار وجود 804 هزار نفر جمعیت حاشیه‌نشین (امیرفرخیان، رهنما و آقاجانی، 1391) شهر دچار تضاد و اختلاف در سطوح کیفیت محیط و کیفیت زندگی شده است به طوری که این امر باعث ایجاد تفاوت‌های پنهان در لایه‌های درونی زندگی ساکنان نظیر تربیت خانوادگی، نگرش فردی و اختلاف شئون اخلاقی و عقیدتی در بین ساکنان مناطق مختلف شهر مشهد شده است که این امر ضمن آن که باعث ایجاد حس اجحاف در بین ساکنان شده است افزایش گرایش به رفتارهای وندالیستی را نیز در شهر مشهد به همراه داشته است. بر این اساس، با توجه به نقش بالای فرهنگی^۵ مذهبی کلان‌شهر مذهبی ایران و اثرات منفی‌ای که رفتارهای وندالیستی می‌تواند بر چهره و ذهنیت بسیاری از زائران داخلی و خارجی داشته باشد در این پژوهش به بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی و تعیین وضعیت مناطق شهر مشهد از نظر کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی پرداخته شده است. به عبارتی دیگر، در این پژوهش سعی شده است به این پرسش پاسخ داده شود که آیا کیفیت‌های متفاوت محیط زندگی شهری در شهر مشهد عاملی در بروز رفتارهای وندالیستی می‌باشد و کاهش و افزایش کیفیت محیط می‌تواند در رفتارهای وندالیستی نقش داشته باشد.

اهداف پژوهش

- بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی؛
- تعیین وضعیت کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی در مناطق مورد مطالعه.

فرضیه‌های پژوهش

- بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد؛
- بین میزان سواد و میزان رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد؛
- بین سطح درآمد و میزان رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد.

پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش مستقلی درباره ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی انجام نشده است. با وجود این در زیر به پژوهش‌هایی چند در ارتباط با موضوع پژوهش اشاره شده است.

محسنی تیریزی (1979) به بررسی مبانی نظری و فلسفی وندالیسم پرداخته است. نتایج پژوهش وی متضمن مفاهیم کلی درباره رفتارهای وندالیستی است که به شناسایی برخی از عوامل مؤثر بر رفتارهای وندالیستی منجر شده است. غفاری (1387) به بررسی پدیده وندالیسم شهری با تأکید بر میلان شهری پارک ملت پرداخته است. نتایج پژوهش وی به شناسایی انگیزه‌های بروز رفتارهای وندالیستی در پارک ملت شهر مشهد منجر شده است. پاکزاد (1381) در مقاله خود با عنوان «کیفیت محیط شهری؛ مطالبه معوقه شهروندان» معتقد است که توجه طراحان و برنامه‌ریزان شهری باید از کمیت به سوی کیفیت‌های محیطی تغییر یابد. وی در این راستا هویت، وحدت، نقش‌انگیزی و حس مکان را مهم‌تر از ایجاد فضاهای پرخرج و توجه به جنبه‌های بصری می‌داند.

اژنگ (1389) به سنجش کیفیت محیط در منطقه 6 شهر تهران با استفاده از روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره پرداخته است. نتایج پژوهش وی نشان داد که وضعیت کیفیت محیط شهری منطقه 6 تهران در حد متوسط قرار دارد و میزان رضایت‌مندی ساکنان از کیفیت محیط شهری با ویژگی‌های فردی خانوارها در ارتباط است. رفیعیان، مولودی و پورطاهری (1880) به سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید با تأکید بر شهر جدید هشتگرد پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که کیفیت محیط شهری شهر جدید هشتگرد از دیدگاه ساکنان در سطح پایینی قرار دارد. خاکپور و حسینی (1394) به بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های

شهری پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که عوامل فردی و خانوادگی، شرایط اجتماعی و اقتصادی و عوامل محیطی نقش به‌سزایی در کاهش یا افزایش رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری دارند.

مفاهیم و مبانی نظری

تعریف وندالیسم

در بیشتر تعاریف ارائه‌شده در باب مفهوم وندالیسم در مباحث انحرافات و آسیب‌های اجتماعی پژوهشگران و صاحب‌نظران از آن به‌عنوان رفتار معطوف به تخریب و خرابکاری اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی نام برده‌اند (دیویداوف¹، 1965). فرهنگ آکسفورد وندالیسم را به تخریب جاهلانه یا آگاهانه هر شیء زیبا، محترم و حفاظت‌شده اطلاق می‌کند و هرگونه رفتار مخرب بی‌پروا، بی‌فرهنگ و بی‌رحمانه را دربرمی‌گیرد. پاتریس ژانورن نیز وندالیسم را نوعی روحیه بیمارگونه تعریف می‌کند که به تخریب تأسیسات عمومی نظیر: تلفن‌های عمومی، صندلی اتوبوس‌های شهری، مترو و ترن‌های مسافری، باجه‌های پست و تلگراف و نظایر آن منجر می‌شود (هیلی²، 1967). همچنین، مییر و کلینارد وندالیسم را تخریب ارادی اموال و تعلقات عمومی به‌صورت مداوم و مکرر بیان می‌کنند (کلینارد و مییر³، 1986). فرهنگ واژه‌های مکتب سیاسی، فلسفی، هنری و ادبی نیز وندالیسم را تمایل شخصی به محو آثار هنری یا خراب کردن آنها و چیزهایی که اصولاً دارای ارزش هستند تعریف کرده‌است (خدایار، 1367: 532).

وندالیسم به مفهوم آسیب اجتماعی

جامعه‌شناسان مباحث مربوط به انحرافات، ناپهنجاری‌ها، اختلالات رفتاری، بزهکاری‌ها و به‌طوری‌عام مسائل و مشکلات اجتماعی را تحت مبحث کلی‌تری به‌نام «دردشناسی یا آسیب‌شناسی اجتماعی» مطرح می‌کنند. از این نظر، وندالیسم رابه‌مثابه یک‌آسیب یا درد اجتماعی می‌توان تلقی کرد (شاوایت و روتنر⁴، 1988). کلارک (1991)، هوبر (1991) و ویلکینسن (1995) نیز وندالیسم را چون سایر انحرافات اجتماعی ناشی از

1- Davidoff

2- Healey

3- Clinard & mierer

4- shawwhite & routener

ناسازگاری‌های حاکم بر روابط فرد و جامعه، تنزل نهادهای جامعه در انتقال ارزش‌های اجتماعی و واکنش و عکس‌العمل خصمانه و خشن برخی افراد به تحمیل شرایط نامطبوع، نامطلوب و غیرعادلانه بیرونی می‌دانند.

وندالیسم به مثابه انحراف و کجروی اجتماعی

در منابع مربوط به انحرافات و کجروی‌های اجتماعی وندالیسم به مثابه نوعی بزه و از انواع جرایم خرد مطرح شده است. جامعه‌شناسان و علمای اجتماعی بر این باورند که حیات اجتماعی بر واقعیتی به نام «هنجار» استوار است. هنجارها قواعد رفتار اجتماعی به‌شمار می‌آیند که اجرای اصول و قواعد رفتاری هر جامعه را تضمین می‌کنند (فاگنس، 1977¹). بقا و استمرار حیات هر جامعه در گرو تبعیت اعضای جامعه از هنجارها و ارزش‌های فرهنگی مقرر است. با وجود این، در همه جوامع بشری همه افراد به یکسان از هنجارها و ارزش‌های اجتماعی پیروی نمی‌کنند (وایت، 2001²). از این رو، جامعه متابعت‌کنندگان هنجارهای اجتماعی را هم‌نوا و نقض‌کنندگان آنها را ناهم‌نوا می‌نامد. از میان اشخاص نابهنجار کسانی که رفتار نابهنجارشان تداوم داشته و دیرگاهی دوام آورد کجرو یا منحرف و رفتار آنان کجروی یا انحراف اجتماعی نامیده می‌شود. از این رو، وندال‌ها و وندالیسم نیز در این تعریف جای می‌گیرند (کلدی، 1382).

نظریه بیگانگی وندالیسم

بر اساس این نظریه وندال‌ها به‌طور دراماتیک یکی از بارزترین گروه‌های بیگانه در جامعه معاصر هستند. این نظریه برگرفته از پژوهش‌های صاحب‌نظرانی از جمله تایلور، فلکس، گلدستون و کلاک است. این صاحب‌نظران معتقدند که وندال‌های بیگانه معمولاً در خانه‌هایی غیرمنضبط با والدینی سردرگم و نامطمئن از ارزش‌ها و فلسفه اجتماعی خویش پرورش یافته و غالباً احساس درماندگی و اجحاف خود را به‌صورت پرخاشگرانه نسبت به سایر گروه‌های جامعه نشان می‌دهند. به عبارتی دیگر، بر اساس این نظریه وندال‌ها بیگانگانی در نظر گرفته می‌شوند که ستیز با نظم موجود و نفی کامل آنچه را که ارزش‌های مسلط فرهنگ جامعه خوانده می‌شود را برای خود فضیلت

1- Fagence

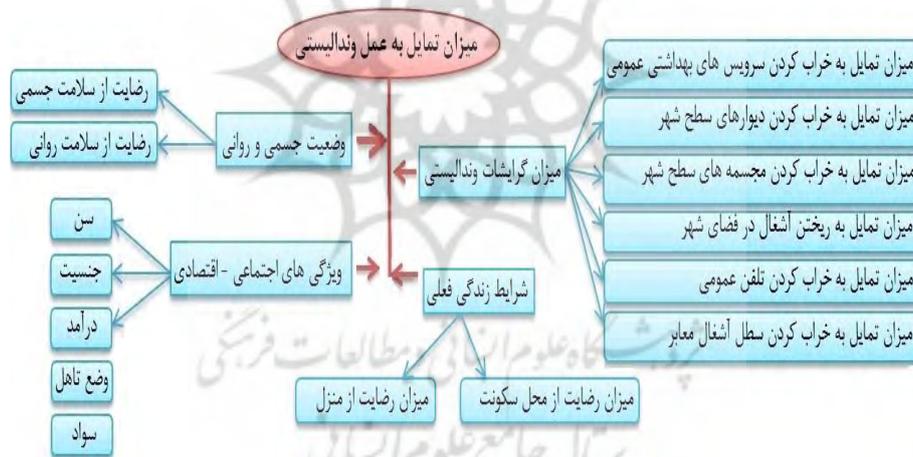
2- White

3- Alienated Vandals.

می‌دانند (گلدستون^۱، 1998: 2). همچنین، ریچارد فلکس (1986) نیز معتقد است که رفتارهای وندالیستی نتیجه مستقیم بریدگی و نبود پیوند بین ارزش‌های تحمیل شده از سوی والدین و آنچه که شرایط و حرکت‌های حاکم در جامعه مطرح می‌کنند می‌باشد (فلکس،^۲ 1986: 67).

نظریه وندالیستی کلارک

کلارک با ارایه مدلی علی^۳ توصیفی به تحلیل مسیر مجموعه‌ای از متغیرهای مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی می‌پردازد. در این مدل گروهی از متغیرهایی که اصالتاً بیرونی هستند به همراه گروهی دیگر از متغیرها که ماهیتاً درونی هستند به صورت توأم مورد بررسی قرار می‌گیرند. در نظر کلارک متغیرهایی همچون: وضعیت اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی، ویژگی‌ها و حالات جسمی و روانی، محیط تربیتی فرد در کودکی، شرایط و وضعیت مکان و موضوعات مورد تخریب و وضعیت فعلی محیط زندگی بر بروز رفتارهای وندالیستی اثرگذار است (خاکپور و حسینی، 1994).

شکل (1): مدل مفهومی به کار رفته در پژوهش برای بررسی رفتارهای وندالیستی

1- Gladstone

2- Flaks

مفهوم کیفیت محیط

کیفیت محیط^۱ به وسیله طیف متنوعی از متفکران و پژوهشگران متعلق به حوزه‌های علمی گوناگون مورد توجه قرار گرفته و تعریف‌های متعددی از آن ارائه شده است. مرور و بررسی تعریف‌های موجود نشان‌دهنده دو نگرش و رویکرد متفاوت در تعریف مفهوم مورد نظر است. تعدادی از نویسندگان قائل به ماهیت مستقل این مفهوم بوده و با تأکید بر مؤلفه‌های ماهوی دوگانه (عینی-ذهنی) کیفیت محیط به تبیین و تشریح آن پرداخته‌اند. «کیفیت محیط موضوعی پیچیده دربرگیرنده ادراکات ذهنی، نگرش‌ها و ارزش‌های گروه‌ها و افراد مختلف است» (پاسیون، ۲۰۰۵: ۲۵۵۵: ۷۶). «کیفیت محیط از برآیند کیفیت اجزای تشکیل شده یک ناحیه معین حاصل می‌شود اما با وجود این بیشتر از جمع اجزای سازنده» بر ادراک کلی از یک مکان دلالت دارد. اجزای سازنده (طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط انسان‌ساخت (مصنوع)، تسهیلات محیط کالبدی و ذخایر طبیعی) هر یک مشخصات و کیفیت‌های خاص خود را دارا می‌باشند» (وان کمپ و همکاران^۳، ۲۰۰۳). اما گروهی دیگر از پژوهشگران برداشت متفاوتی از مفهوم «کیفیت محیط» داشته و تعریف آن را در ارتباط و پیوند با مفهوم کلی‌تر «کیفیت زندگی» ممکن می‌دانند. هم‌زمان با پدیدار شدن بحران‌های محیطی، کیفیت محیط سکونت به-عنوان بخشی از مفهوم کلی کیفیت زندگی شناخته شده است. این مفهوم به مثابه بازتابی از تمامی جوانب احساس رفاه فردی شامل همه متغیرهایی که بر رضایت‌مندی انسان مؤثرند فرض شده است (اوت^۴، ۱۹۷۸: ۳۷۱).

دیدگاه‌ها و نظریه‌های کیفیت محیط شهری

دیدگاه سیاست‌گذاران

این دیدگاه که اغلب از سیاست‌های محیطی کشورها بهره می‌برد با توجه به شرایط غالب اقتصادی، اجتماعی و محیطی مناطق متفاوت است و در رابطه با چگونگی روش‌های برخورد با مسأله کیفیت محیط از یک کشور به کشور دیگر تفاوت‌های زیادی دارد. بر اساس این دیدگاه می‌توان مفهوم کیفیت محیط سکونتی را به صورت یک مفهوم

1- Quality Environment.

2- Pacione

3- Vankamp et al

4- Ott

سلسله‌مراتبی چندشاخصه معرفی کرد به این معنا که کیفیت محیط در هر مقیاس فضایی به وسیله چندین ویژگی ریزتر تعیین می‌شود و این شاخص‌ها به منظور سنجش‌پذیری به شاخص‌های دیگری تقسیم می‌شود (وان پول، 1997: 11). دیدگاه سیاست‌گذاران بر درک و تعریف کیفیت محیط شهری بر پایه دو رویکرد متفاوت کارشناس محور^۲ و مخاطب محور^۳ قرار دارد.

رویکرد مخاطب محور

این رویکرد بر پایه سطوح متفاوت ادراک محیطی مخاطبان قرار دارد. از مخاطبان در خصوص عواملی که بر روابط نازل متقابل‌شان اثر می‌گذارد سؤال می‌شود و متغیرهای کیفیت محیط استخراج می‌گردد. به عبارت دیگر، در این رویکرد معیار کیفیت بر پایه درک مخاطبان عام (مثلاً ساکنان یک محله مسکونی) از چگونگی فهم‌شان و انتظارشان از حوزه تعامل اجتماعی متقابل مبتنی است. در این جا هدف گروه‌خاص نمی‌باشد بلکه کلیت جامعه مهم است (وان پول، 1997: 14).

رویکرد کارشناس محور

در این دیدگاه نظر کارشناسان مبنای تمام بررسی‌ها و تصمیم‌های مربوطه قرار می‌گیرند. این دیدگاه اصولاً بر رابطه انسان و محیط تأکید می‌کند و نظر بر این است که این رابطه به وسیله ویژگی‌های فردی و محیط تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مردم در محیط‌زیست خود فعالیت می‌کنند و از سوی دیگر، وضعیت و شرایط محیط‌زیست نیز بر جمعیت ساکن آن تأثیر می‌گذارد. این دیدگاه از ابعاد مختلفی مورد نقد قرار گرفته است. معمولاً سه دلیل عمده برای طرح ناکارآمدی این روش مورد اشاره قرار می‌گیرد:

1- هیچ‌کدام از این مطالعات منجر به شناسایی لیست جامعی از عوامل تأثیرگذار در کیفیت محیط سکونتی نشده است؛

1- Vanpoll

2- Expert- based.

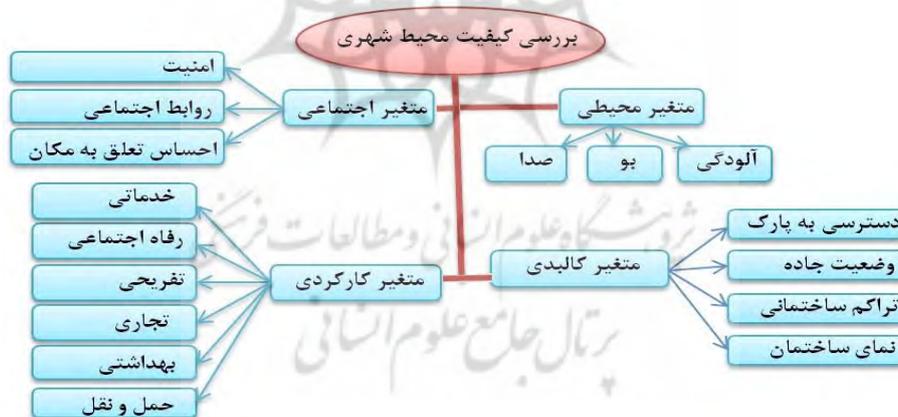
3- Exposure- based.

2- فقدان اتفاق نظر متخصصان در تعداد، ماهیت ابعاد اساسی کیفیت محیط، گروه‌بندی این ابعاد و... با یکدیگر به طوری که حتی یک کارشناس در زمان‌های متفاوت نظرهای مختلفی را عنوان کرده‌است؛

3- ثابت شده است که در شکل کلی کارشناسان و مردم غیرمتخصص (عامه) بر روی عوامل تعیین‌کننده کیفیت محیط توافق لازم را ندارند. این عوامل به‌عنوان مهم‌ترین عامل مطرح شده است. کارپ و همکاران¹، 1976:243

دیدگاه پژوهش‌های تجربی

این دیدگاه بر مبنای پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه کیفیت محیط استوار است. این دیدگاه متکی بر مطالعاتی است که بر روی کیفیت محیط سکونتی شهری متمرکز شده باشند. در این دیدگاه رضایت‌مندی از سکونت و محیط معیار غالب ارزیابی می‌باشد. مشاهده‌گران ساکنان خود محل بوده و محیط‌های سکونتی شهری بر مبنای گستره وسیعی از شاخص‌ها ارزیابی می‌شوند. در این مطالعات ساکنان در مورد موقعیت و شرایط سکونتی فعلی بر مبنای مجموعه‌ای از شاخص‌های کیفیت مورد پرسش قرار می‌گیرند (وان پول، 1997: 18-21).

شکل (2): مدل مفهومی به‌کاررفته در پژوهش برای بررسی کیفیت محیط

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی بوده که با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی صورت گرفته است. در این پژوهش ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و نظرات کارشناسان و متخصصان امر شاخص محیطی (با سه متغیر آلودگی، بو و صدا)، شاخص اجتماعی (با سه متغیر امنیت، روابط اجتماعی و احساس تعلق به مکان)، شاخص کارکردی (با سه متغیر خدماتی، رفاه اجتماعی، تفریحی، تجاری، بهداشتی و حمل‌ونقل) و شاخص کالبدی (با چهار متغیر دسترسی به پارک، وضعیت جاده، تراکم ساختمانی، نمای ساختمان) به عنوان شاخص‌های کیفیت محیط شهری و شاخص‌میزان تمایل به رفتارهای وندالیستی (با متغیرهای تمایل به ریختن آشغال در فضای شهر، تمایل به خراب کردن کیوسک‌های تلفن، سطل‌های زباله، سرویس‌های بهداشتی عمومی، دیوارهای سطح شهر، مجسمه‌ها و تندیس‌های سطح شهر)، شاخص ویژگی‌های اجتماعی^۵ (با پنج متغیر سن، جنسیت، سواد، درآمد و وضع تأهل)، شاخص میزان رضایت از شرایط زندگی فعلی (با دو متغیر میزان رضایت از محل سکونت و میزان رضایت از منزل مسکونی) و شاخص وضعیت جسمی و روانی (با دو متغیر رضایت از سلامت جسمی و رضایت از سلامت روانی) به عنوان شاخص‌های رفتار وندالیستی شناسایی شد. سپس با طراحی پرسشنامه و توزیع آن در بین ساکنان مناطق مورد مطالعه داده‌های پژوهش جمع‌آوری گردید. در مرحله بعد با استفاده از آزمون‌های آماری داده‌های جمع‌آوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش جمعیت شهر مشهد می‌باشد و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برابر با 322 نفر برآورد گردید. مناطق نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده و به صورت تصادفی از هر طبقه یک منطقه تعیین شده است. روایی ابزار سنجش (پرسشنامه) با استفاده از روش تحلیل محتوا و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ برابر با 0/565 برآورد گردید.

یافته‌های پژوهش

مهم‌ترین بخش هر پژوهش بعد از تهیه، تنظیم، توزیع، تکمیل و جمع‌آوری پرسشنامه، کدگذاری و استخراج نتایج و تبدیل آنها به کمیت و رسیدن به نتایج کیفی از طریق

پرسشنامه‌ها و توصیف و تحلیل داده‌های به دست آمده از پژوهش می‌باشد. در این پژوهش به منظور بررسی ارتباط بین کیفیت محیط و رفتارهای وندالیستی ابتدا ضمن توصیف برخی از ویژگی‌های پاسخگویان وضعیت هریک از مناطق مورد مطالعه از نظر شاخص‌های کیفیت محیط بررسی شد. سپس میانگین متغیرهای کیفیت محیطی و رفتار وندالیستی در مناطق مورد مطالعه تعیین گردید. در مرحله به منظور بررسی معنادار بودن تفاوت بین مناطق از نظر کیفیت محیطی و رفتار وندالیستی از آنالیز واریانس و برای بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌های توصیفی

یکی از متغیرهای اساسی که می‌تواند به عنوان یک متغیر زمینه‌ای تفاوت‌های جامعه آماری را بر اساس کیفیت و بروز رفتارهای وندالیستی تبیین کند متغیر جنسیت است. در جدول زیر ویژگی‌های جنسیتی پاسخگویان نشان داده شده است.

جدول (1): توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان بر حسب مناطق مورد مطالعه

سن به تفکیک منطقه	فراوانی	فراوانی تجمعی	درصد
منطقه 7	مرد	34	10/55
	زن	18	5/59
منطقه 11	مرد	40	12/42
	زن	28	8/69
منطقه 9	مرد	25	7/76
	زن	51	15/83
منطقه 6	مرد	19	5/9
	زن	51	15/83
منطقه 4	مرد	32	9/33
	زن	24	7/48

سن یکی دیگر از متغیرهایی است که در بروز رفتارهای وندالیستی تأثیر به‌سزایی دارد. جدول زیر مشخصات پاسخگویان را به لحاظ سنی نشان می‌دهد.

جدول (2): درصد فراوانی سنی پاسخویان بر حسب منطقه

سن به تفکیک منطقه	زیر 55 سال	26 تا 35 سال	35 تا 45 سال	45 تا 55 سال	55 سال به بالا
منطقه 7	فراوانی	5	25	10	3
	درصد	1/55	7/78	3/10	0/33
منطقه 11	فراوانی	7	31	24	6
	درصد	2/17	9/63	7/45	1/86
منطقه 9	فراوانی	6	48	20	3
	درصد	1/86	14/9	6/21	0/33
منطقه 6	فراوانی	5	42	25	8
	درصد	1/55	13/04	7/76	2/48
منطقه 4	فراوانی	8	19	12	9
	درصد	2/48	5/9	3/72	2/79

تحصیلات از متغیرهای دیگری است که ممکن است به عنوان یک متغیر زمینه‌ای نقش به‌سزایی در بروز رفتارهای وندالیستی داشته باشد. جدول زیر مشخصات پاسخگویان را از نظر ویژگی‌های تحصیلی نشان می‌دهد.

جدول (3): درصد فراوانی تحصیلات پاسخگویان در مناطق مورد مطالعه

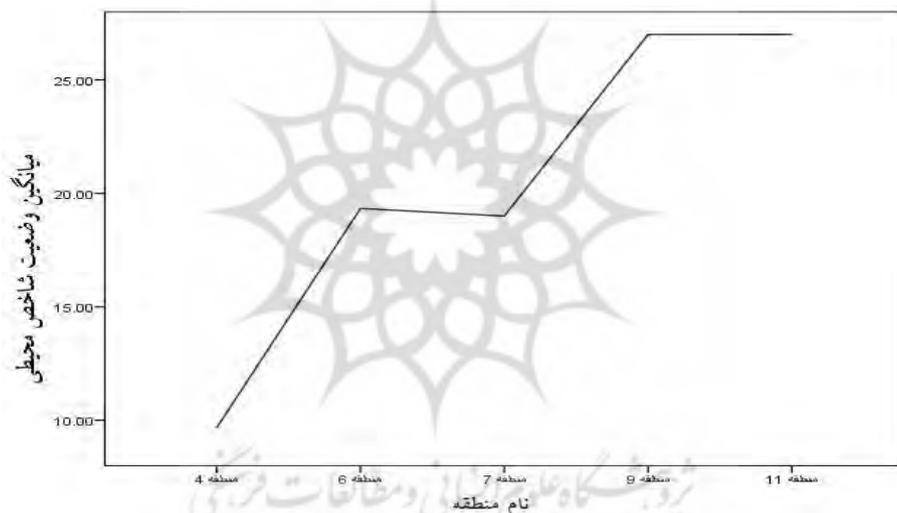
تحصیلات به تفکیک منطقه	ابتدایی	راه‌نمایی	متوسطه	دانشگاهی
منطقه 7	فراوانی	3	19	21
	درصد	0/33	5/9	6/52
منطقه 11	فراوانی	1	8	21
	درصد	0/31	2/48	6/52
منطقه 9	فراوانی	5	7	45
	درصد	1/55	2/17	13/97
منطقه 6	فراوانی	6	24	35
	درصد	1/86	7/45	10/86
منطقه 4	فراوانی	9	19	17
	درصد	2/79	5/9	5/27

یافته‌های تحلیلی

وضعیت مناطق مورد مطالعه از نظر شاخص‌های کیفیت محیط

شاخص محیطی

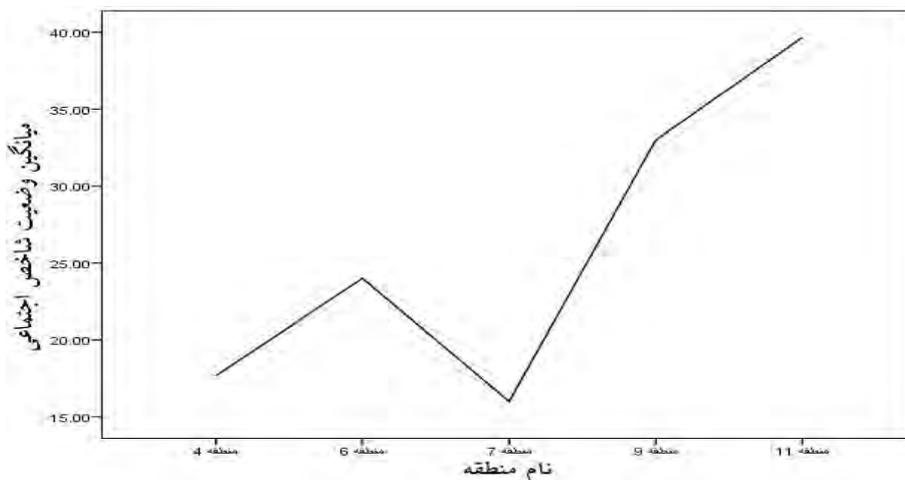
بررسی میانگین وضعیت شاخص محیطی نشان می‌دهد که منطقه 4 شهر مشهد از نظر شاخص محیطی در نامناسب‌ترین شرایط و مناطق 9 و 11 شهر مشهد در بهترین شرایط و مناطق 6 و 7 شهر مشهد به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم از نظر شاخص محیطی کیفیت محیط شهری قرار دارند. همچنین، باید یادآور شد که مناطق مورد مطالعه از نظر شاخص محیطی کیفیت محیط شهری دارای تفاوت فاحشی در برخورداری از این شاخص هستند.

نمودار (1): میانگین شاخص محیطی در مناطق مورد مطالعه

شاخص اجتماعی

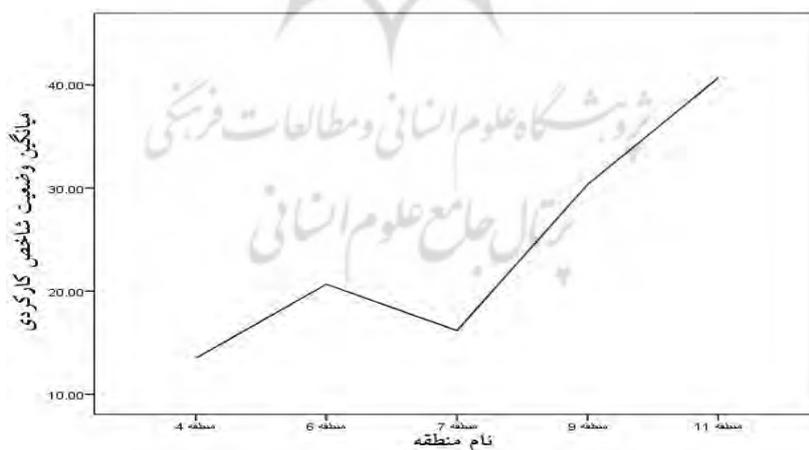
بررسی میانگین وضعیت شاخص اجتماعی در مناطق مورد مطالعه نشان می‌دهد که منطقه 7 و 4 شهر مشهد از نظر وضعیت شاخص اجتماعی در شرایط نامناسب و تقریباً نامناسب و منطقه 11 در مطلوب‌ترین شرایط از نظر شاخص اجتماعی قرار دارند. همچنین، مناطق 9 و 6 در رتبه‌های دوم و سوم از نظر وضعیت شاخص اجتماعی هستند.

نمودار(2): میانگین شاخص اجتماعی در مناطق مورد مطالعه

شاخص کارکردی

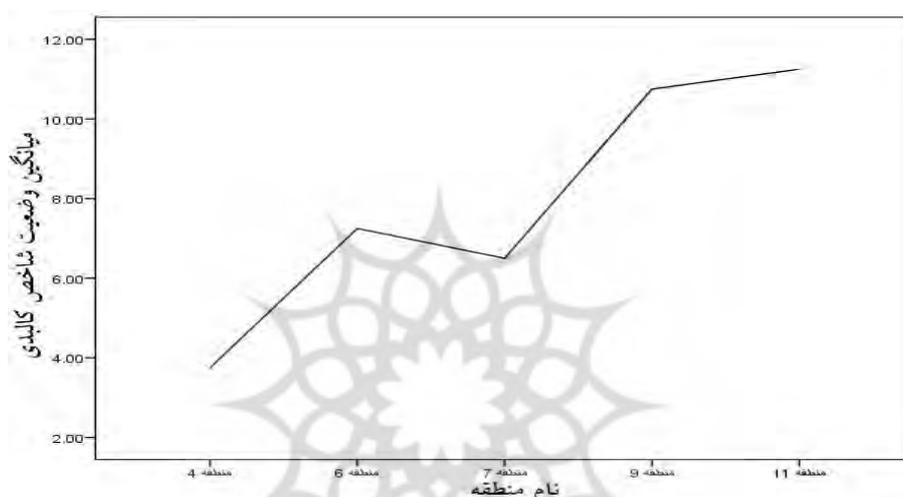
میانگین وضعیت شاخص کارکردی کیفیت محیط شهری نشان می‌دهد که مناطق مورد مطالعه از نظر وضعیت شاخص کارکردی در شرایط مختلفی قرار دارند به طوری که منطقه 4 شهر مشهد از نظر این شاخص در شرایط نامناسب و منطقه 11 در مناسب‌ترین شرایط و مناطق 9، 6 و 7 به ترتیب در رتبه‌های دوم، سوم و چهارم از نظر شاخص کارکردی قرار دارند.

نمودار(3): میانگین شاخص کارکردی در مناطق مورد مطالعه

شاخص کالبدی

بررسی میانگین وضعیت شاخص کالبدی مناطق مورد مطالعه شهر مشهد در برخورداری مناطق مورد مطالعه از نظر شاخص کالبدی کیفیت محیط شهری تفاوت قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد به طوری که براساس نتایج منطقه 4 در پایین‌ترین سطح از نظر شاخص کالبدی و منطقه 11 و 9 در بالاترین سطح از نظر شاخص کالبدی و مناطق 6 و 7 در سطوح میانی از نظر شاخص کالبدی کیفیت محیط شهری قرار دارند.

نمودار(4): میانگین شاخص کالبدی در مناطق مورد مطالعه

وضعیت مناطق مورد مطالعه از نظر کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی

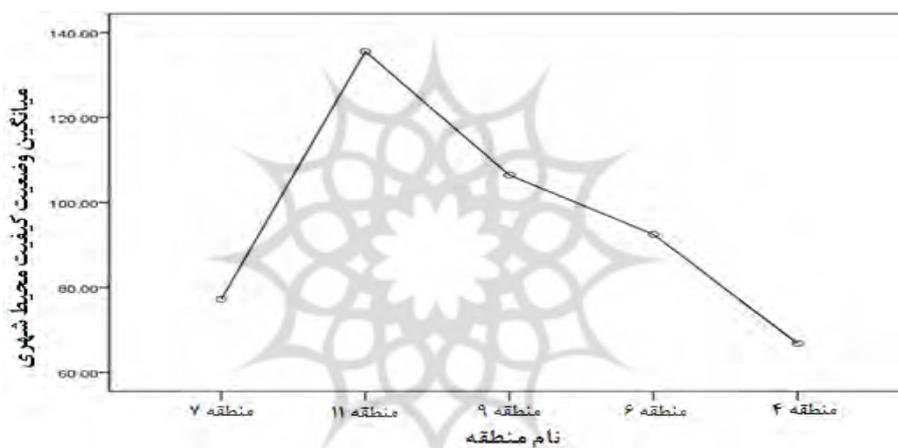
نتایج حاصل از میانگین شاخص‌های کیفیت محیط شهری نشان داد که میانگین شاخص کیفیت محیطی در مناطق مورد مطالعه 0/53، میانگین شاخص کیفیت اجتماعی 0/76، میانگین شاخص کیفیت کالبدی 0/48، میانگین شاخص کیفیت کارکردی 0/52 و میانگین کلی کیفیت محیط شهری در مناطق مورد مطالعه 0/57 می‌باشد. به عبارتی دیگر، می‌توان بیان کرد که مناطق مورد مطالعه به‌طورکلی از نظر کیفیت اجتماعی در بهترین شرایط و از نظر شاخص کیفیت کالبدی در پایین‌ترین وضعیت قرار دارند.

جدول(4): ویژگی‌های آماری شاخص‌های کیفیت محیط شهری

شاخص‌ها	آماره
---------	-------

کیفیت محیطی	میانگین	میانه	واریانس	انحراف معیار
کیفیت محیطی	0/53	1/8	0/34	0/88
کیفیت اجتماعی	0/76	1/45	0/88	0/29
کیفیت کالبدی	0/48	2/4	1/47	1/26
کیفیت کارکردی	0/52	1/0	1/55	1/38
کیفیت محیط شهری	0/57	1/78	2/43	1/25

نمودار میانگین‌ها تفاوت‌های قابل توجهی را در بین مناطق مورد مطالعه نشان می‌دهد به طوری که منطقه 11 بالاترین میانگین کیفیت محیط شهری و منطقه 4 پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. برای بررسی معنادار بودن تفاوت بین مناطق مورد مطالعه از آنالیز واریانس استفاده شده است.

نمودار (5): میانگین کیفیت محیط شهری مناطق مورد مطالعه

جدول (5): نتایج آنالیز واریانس مقایسه میانگین کیفیت محیط شهری مناطق مورد مطالعه

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آزمون آماره F	سطح معناداری
139971/267	4	34967/817	923/168	0/000
10237/074	270	37/878		
150198/342	276			

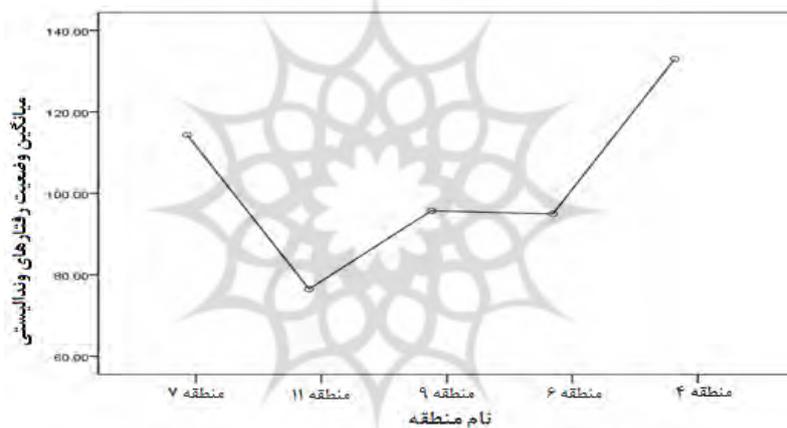
همان‌طور که نتایج آنالیز واریانس نشان می‌دهد مقدار p-value از 0/55 کمتر است. لذا فرض H_0 مبنی بر وجود نداشتن تفاوت بین مناطق مورد مطالعه به لحاظ کیفیت

محیط رد می‌گردد و می‌توان نتیجه‌گرفت که تفاوت در میانگین کیفیت محیط شهری در مناطق مورد مطالعه معنادار است.

جدول (6): ویژگی‌های آماری رفتارهای وندالیستی

آماره				شاخص
انحراف معیار	واریانس	میانه	میانگین	
0/35	0/12	0/8	0/42	رفتارهای وندالیستی

نمودار میانگین‌ها نشان‌دهنده سطوح متفاوت رفتارهای وندالیستی در مناطق مورد مطالعه است به طوری که منطقه 4 بالاترین میانگین رفتارهای وندالیستی و منطقه 11 پایین‌ترین میانگین رفتارهای وندالیستی را به خود اختصاص داده‌است. برای بررسی معنادار بودن تفاوت بین مناطق مورد مطالعه از آنالیز واریانس استفاده شده است.

نمودار (6): میانگین وضعیت رفتارهای وندالیستی مناطق مورد مطالعه

جدول (7): نتایج آنالیز واریانس مقایسه میانگین رفتارهای وندالیستی مناطق مورد مطالعه

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آزمون آماره F	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	23712/919	4	5952/030	262/557	0/000
باقیمانده	7681/227	270	28/819		
کل	31592/545	274			

همان‌طور که نتایج آنالیز واریانس نشان می‌دهد مقدار p-value از 0/55 کمتر است لذا، فرض H_0 مبنی بر وجود نداشتن تفاوت بین مناطق مورد مطالعه به لحاظ رفتارهای

وندالیستی ردمی گردد و می‌توان نتیجه‌گرفت که تفاوت در میانگین رفتارهای وندالیستی در مناطق مورد مطالعه معنادار است.

فرضیه 1. بین کیفیت محیط شهری و میزان بروز رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد: به منظور بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و میزان بروز رفتارهای وندالیستی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون با ضریب همبستگی $(-0/814)$ و $(\text{Sig} = 0)$ نشان می‌دهد که بین دو متغیر کیفیت محیط شهری و میزان بروز رفتارهای وندالیستی رابطه منفی و معناداری وجود دارد بدین معنا که هرچه کیفیت محیط شهری کاهش یابد میزان بروز رفتارهای وندالیستی افزایش می‌یابد و برعکس هرچه میزان کیفیت محیط شهری افزایش یابد میزان بروز رفتارهای وندالیستی کاهش می‌یابد.

جدول (8): نتایج همبستگی پیرسون بین کیفیت محیط شهری با بروز رفتارهای وندالیستی

رفتار وندالیستی	کیفیت محیط شهری		
-0.814**	1	Pearson Correlation	رابطه کیفیت محیط شهری و میزان رفتار وندالیستی
0.000		Sig. (2-tailed)	
322	322	N	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

به‌طور کلی، بررسی نتایج حاصل از میانگین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی نشان داد که به ترتیب منطقه 11، منطقه 9، منطقه 6، منطقه 7 و منطقه 4 دارای بیشترین تا کمترین میزان کیفیت محیط شهری هستند و در زمینه بروز رفتارهای وندالیستی منطقه 4، منطقه 7، منطقه 6، منطقه 9 و منطقه 11 به ترتیب دارای بیشترین تا کمترین میزان بروز رفتارهای وندالیستی هستند. به‌طور کلی، نتایج نشانگر رابطه معکوسی بین میزان بروز رفتارهای وندالیستی و کیفیت محیط شهری در مناطق مورد مطالعه می‌باشد به این معنی که هرچه میزان کیفیت محیط شهری بالاتر باشد میزان بروز رفتارهای وندالیستی پایین‌تر می‌باشد.

فرضیه 2. بین سطح سواد و میزان رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد: به منظور بررسی ارتباط بین سطح سواد و میزان بروز رفتارهای وندالیستی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون با ضریب همبستگی

ندالیستی رابطه منفی و معناداری وجود دارد بدین معنا که هرچه سطح سواد کاهش یابد میزان رفتارهای وندالیستی افزایش می‌یابد و برعکس.

جدول (9): نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین وضعیت سواد با میزان بروز رفتارهای وندالیستی

رفتارهای وندالیستی	سطح سواد		
-0.563**	1	Pearson Correlation	رابطه بین سطح سواد و رفتارهای وندالیستی
0.000		Sig. (2-tailed)	
322	322	N	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

فرضیه 3، بین سطح درآمد و میزان رفتارهای وندالیستی رابطه وجود دارد: به منظور بررسی ارتباط بین سطح درآمد و میزان بروز رفتارهای وندالیستی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون با ضریب همبستگی (-0/734) و (Sig =0) نشان می‌دهد که بین دو متغیر میزان درآمد و رفتارهای وندالیستی رابطه منفی و معناداری وجود دارد بدین معنا که هرچه میزان درآمد افزایش یابد میزان بروز رفتارهای وندالیستی کاهش می‌یابد و برعکس.

جدول (10): نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین سطح درآمد و رفتارهای وندالیستی

رفتارهای وندالیستی	میزان درآمد		
-0.734**	1	Pearson Correlation	میزان درآمد با رفتارهای وندالیستی
0.000		Sig. (2-tailed)	
322	322	N	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

نتیجه‌گیری

مقابله با وندالیسم به علت آن که اغلب کارآمدی کارکردهای جامعه شهری را هدف می‌گیرند به تمهیدات ویژه‌ای نیاز دارد. افزایش مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تبلیغ و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها، درونی کردن فرهنگ شهروندی، آموزش، نمایش

روابط دوستانه در محیط‌های شهری و... تعدادی از راهکارهای آزموده‌شده برای کاهش وندالیسم هستند. نکته مهمی که می‌تواند تأثیر به‌سزایی در رفتارهای وندالیستی داشته‌باشد، که اغلب مورد غفلت واقع می‌شود، ارزش و کیفیت محیط‌های شهری است. اهمیت توجه به محیط‌های شهری به اندازه‌ای است که برخی کارشناسان وندالیسم را نتیجه مستقیم کیفیت پایین برنامه‌ها، خدمات و سازه‌های شهری معرفی می‌کنند و بر اهمیت مضاعف آن بر وقوع خرابکاری تأکید دارند. بر این اساس، در این پژوهش به منظور بررسی ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی ابتدا عوامل مؤثر بر کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای شناسایی شد. سپس با طراحی پرسشنامه و توزیع آن در بین ساکنان مناطق مورد مطالعه داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری گردید. در مرحله بعد با ورود داده‌های جمع‌آوری شده به محیط نرم‌افزاری SPSS و استفاده از آزمون‌های آماری ارتباط بین کیفیت محیط شهری و رفتارهای وندالیستی به همراه فرضیه‌های پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که در میان مناطق مورد مطالعه منطقه 4 شهر مشهد از نظر وضعیت شاخص محیطی، کارکردی و کالبدی در نامناسب‌ترین شرایط، منطقه 7 از نظر شاخص اجتماعی در نامناسب‌ترین شرایط، مناطق 9 و 11 شهر مشهد از نظر وضعیت شاخص محیطی و کالبدی و منطقه 11 از نظر شاخص اجتماعی، کارکردی بهترین شرایط قرار دارند. همچنین، نتایج نشان داد که میانگین شاخص کیفیت محیطی در مناطق مورد مطالعه 0/53، میانگین شاخص کیفیت اجتماعی 0/76، میانگین شاخص کیفیت کالبدی 0/48، میانگین شاخص کیفیت کارکردی 0/52 و میانگین کلی کیفیت محیط شهری در مناطق مورد مطالعه 0/57 می‌باشد. نتایج نیز گویای آن است که مناطق مورد مطالعه دارای سطوح متفاوتی از نظر کیفیت محیطی و بروز رفتارهای وندالیستی هستند به طوری که در بین مناطق مورد مطالعه منطقه 11 دارای بالاترین میزان کیفیت محیط شهری و درعین حال دارای کمترین میزان بروز رفتارهای وندالیستی و منطقه 4 به علت پایین بودن کیفیت محیطی دارای بیشترین میزان رفتارهای وندالیستی است.

به‌طور کلی، نتایج نشانگر رابطه معکوسی بین میزان بروز رفتارهای وندالیستی و کیفیت محیط شهری در مناطق مورد مطالعه می‌باشد به این معنی که هرچه میزان

کیفیت محیط شهری بالاتر باشد میزان بروز رفتارهای وندالیستی پایین تر می باشد. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که بین سن و تحصیلات و رفتارهای وندالیستی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

پیشنهادها

در این پژوهش به منظور افزایش کیفیت محیطهای شهری و کاهش رفتارهای وندالیستی پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می گردد.

- اولین گام به منظور افزایش کیفیت محیطهای شهری و کاهش رفتارهای وندالیستی ایجاد تعادل فضایی در توزیع و دسترسی به خدمات و تسهیلات شهری در سطح مناطق شهر است. این امر می تواند مانع از ایجاد حس اجحاف و حرکات تخریبگرانه در افراد شود؛
- افزایش برنامه های فرهنگی در مناطق شهر به ویژه در سطح منطقه 4، که جزو مناطق حاشیه نشین شهر مشهد است، می تواند ضمن ارتقای سطح فرهنگی ساکنان منطقه در کاهش رفتارهای وندالیستی آنها مؤثر باشد؛
- ایجاد زمینه های مشارکت و همکاری شهروندان در مدیریت محیطهای شهری از سوی شهرداری و شورای شهر می تواند ضمن افزایش حس تعلق مکانی در ساکنان مناطق به ایجاد زمینه های نظارت غیررسمی از سوی ساکنان مناطق به منظور جلوگیری از بروز رفتارهای وندالیستی از سوی وندال ها گردد؛
- افزایش کمیت و کیفیت امکانات و خدمات تفریحی و ورزشی به ویژه در مناطق 4، 6 و 7 شهر مشهد می تواند در تخلیه انرژی افراد به ویژه نوجوانان و جوانان و در نتیجه کاهش وندالیسم نقش مؤثری داشته باشد؛
- افزایش حضور پلیس و مرئی ساختن فضاهای عمومی در سطح مناطق می تواند در کاهش رفتارهای وندالیستی نقش مؤثری داشته باشد.

منابع

- اژنگ، هیوا(1989)، سنجش کیفیت محیط شهری در منطقه شش تهران، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- فخریان، امیر؛ رهنما، مصطفی و محمدرحیم؛ آقاجانی، حسین(1991)، اولویت بندی نیاز به خدمات بهداشتی درمانی محلات حاشیه نشین شهر مشهد براساس سیستم پشتیبانی فضایی چندمعیاره (MC- SDSS)، محله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه گلستان، سال دوم، شماره 6.
- پاکزاد، جهانشاه(1381)، کیفیت محیط شهری مطالعه معقوبه شهروندان، نشریه مدیریت شهری، شماره 9.
- خاکپور، براتعلی؛ حسینی، سیدمصطفی(1994)، بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری، فصلنامه دانش انتظامی استان خراسان رضوی، سال ششم، شماره 26.
- خدایار، امیرمسعود(1367)، فرهنگ واژه‌های مکتب‌های سیاسی، فلسفی، مذهبی، هنری و ادبی، تهران: انتشارات خورشید.
- رفیعیان، مجتبی؛ مولودی، جمشید؛ پورطاهری، مهدی(1990)، سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید هشتگرد، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره 15، شماره 63.
- راستین، ساجد؛ جعفری، یاسر؛ دارم، یاسمن؛ معززی‌طهران، امیرمحمد(1991)، رابطه همبستگی بین کیفیت‌های محیطی و تداوم حیات شهری در عرصه‌های عمومی، مجله باغ نظر، سال نهم، شماره 21.
- رحمت، محمدرضا(1388)، پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی، تهران: انتشارات میزان.
- رفیعیان، مجتبی؛ عسکری‌زاده، زهرا(1388)، سنجش کیفیت مکان‌های شهری با استفاده از روش‌های ارزیابی چندمعیاره در جی‌آی‌اس (مطالعه موردی: شهر تهران)، مجله سنجش از دور ایران، سال اول، شماره 4.
- رهنمایی، محمدتقی؛ شاه‌حسینی، پروانه(1383)، فرایند برنامه‌ریزی شهری در ایران، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها(سمت).
- عبدالله‌خانی، علی(1386)، تبیین مسئله وندالیسم و راهبرد مقابله با آن، فصلنامه امنیت، سال ششم، شماره 1.
- غفاری، بهمن، بررسی پدیده وندالیسم شهری با تأکید بر مبلمان شهری (مطالعه موردی: پارک ملت مشهد)، پایان‌نامه کارشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد.

- قاسمی، وحید؛ ذوالاکتاف، وحید؛ نورعلی‌وند، علی (1388)، توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال، فصلنامه المپیک، سال هفدهم، شماره 1.
- کلدی، علیرضا (1382)، انحراف، جرم و پیشگیری، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره 3.
- کلکوهن، ایان (1378)، طراحی عاری از جرم، ایجاد مناطق امن و پایدار، ترجمه مهرداد رایجیان-اصلی و حمیدرضا عامری‌سیاهی، تهران: انتشارات میزان.
- محسنی‌تبریزی، علیرضا (1979)، مبانی نظری وندالیسم: مروری بر یافته‌های یک تحقیق، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره 16.
- مقصودی، سوده؛ بنی‌فاطمه، زهرا (1383)، تحلیل محتوای دیوان‌نویسی‌های کلاس‌های درس دانشگاه شهید باهنر کرمان، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره 13.
- وارثی، حمیدرضا، زنگی‌آبادی، علی؛ غفوری، حسین (1387)، بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: زاهدان)، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره 11.
- هاروی، دیوید (1376)، عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان، محمدرضا حائری و بهروز منادی‌زاده، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، وابسته به شهرداری تهران.
- Carp, F and Carp, A., (1976) Perceived environmental quality of neighborhoods development of assessment scales and their Relation to age and gender, Journal of Environmental psychology, vol. 2, pp.295-314.
- Clark, R., (1991) Tackling vandalism. A home office research Unit report, Vol. 2, London.
- Clinard, M, Meirer, R., (1986) Sociology of deviant behavior. N.Y: Holt Rinehart and Winston.
- Davidoff, P., (1965) Advocacy and pluralism in planning. In A reader in planning theory, (ed.) A Faludi. Pergamon Press Oxford.
- Fagence, M., (1977) Citizen participation in planning. Pergamon Press, New York Healey, Collaborative Planning: Making Frameworks in Fragmented Societies. Macmillan, London.
- Flacks, R., (1986) The liberated generation: An explorations of the roots of student protest. JST, Vol.3, pp.52-75.
- Gahl, j., (1987) Life between buildings. translated by koch.j New york: Van Nostrand Reinhol Managemen, Graduate program in urban planning. university of Kansas, USA.
- Gladstone, F, J., (1998) Vandalism amongst adolescent school boys, in tackling vandalism, Edited by R.V.G. Clark, Horur, Vol. 2, London, pp.19-57.
- Healey, A.R., (1991) Delinquency and vandalism in the netherlands public transportation system, economic research center, Netherlands.

- Healey, P., (1997) Collaborative planning: making frameworks in fragmented societies, macmillan, London.
- Ott W.R., (1978) Environmental indices: theory and practice, Ann Arbor Science Publisher.
- Pacione, M., (2005) Urban Environmental quality and human wellbeing a social geographical perspective, Landscape and Urban Planning, Vol. 65, pp. 19-30.
- Shawwhite, R. and Routtner , D., (1988) Age, Crime and Environment and Upbringinge. New Society, Vol. 39. Pp.172-178.
- Van kamp I., Leidel Meijer K., MarsmanG.,de Hollander A., (2003) Urban environmental quality and human Well-being towards a concepts: Aliterature study; J.Landscape and urban planning ,Vol.65, pp.5-18.
- Van poll,R., (1997) The perceived quality of the urban residential environment: A multi attribute evaluation; PhD.Thesis, University of Groningen (RUG), The Netherland.
- White,S., (2001) Puplic participation and organizational chang in Wisconsin land use.
- Wilkinson. T., (1995) Raiders of the parks, Journal of national park, Sep ° Oct.

